

Norsk lyrikk fra Wergeland til Wærness (tekster til NORDKURS 2009)

Henrik Wergeland (1808-45): "Til Oscar, Norges og Sveriges kronprinds", fra *Digte. Første Ring* (1829)

Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1919): "Salme II", fra *Digte og sange* (1880)

Sigbjørn Obstfelder (1866-1900): "Jeg ser", fra *Digte* (1893)

Kristofer Uppdal (1878-1961): "Dansen", fra *Altarelden* (1920)

Rolf Jacobsen (1907-94): "Byens metafysikk", fra *Jord og jern* (1933)

Halldis Moren Vesaas (1907-95): "No plantar kvinna –", fra *Treet* (1947)

Gunvor Hofmo (1921-95): "Fra en annen virkelighet", fra *Fra en annen virkelighet* (1948)

Astrid Tollefsen (1897-1973): "Gatene, gatene", fra *Sang ved veikrysset* (1952)

Paal Brekke (1923-93): "Som i en kinosal", fra *Det skjeve smil i rosa* (1965)

Jan Erik Vold (1939-): "Kulturuke", fra *kykelipi* (1969); "Ad lib: Det moderne dikt i Norge", fra *Poetisk praksis* (essays, 1990)

Kate Næss (1938-87): "Råfilm", fra *Blindgjenger* (1969)

Eldrid Lunden (1940-): Utdrag fra *Gjenkjennelsen* (1982)

Ingrid Storholmen (1976-): Utdrag fra *Skamtalen. Graceland* (2005)

Øyvind Rimbereid (1966-): Innledningen til *Solaris korrigert* (2004)

Cornelius Jakhelln (1977-): "time turns / tiden dreier", fra *Galderhug. Quadra Natura 1111* (2008)

Gunnar Wærness (1971-): Utdrag fra *Bli verden* (2007)

Lenker til noen forfattersider:

<http://www.wergeland2008.no/>

<http://www.rolf-jacobsen.no/>

<http://www.jakhelln.com/>

Den fellesnordiske digitale litteraturoffentligheten:

<http://www.nypoesi.net/>

<http://www.kritiker.nu/>

<http://www.litlive.dk/>

<http://runeberg.org/>

Henrik Wergeland (1808-1845), fra Digte. Første Ring (1829)

IV.

TIL OSCAR,

NORGES OG SVERIGES KRONPRINDS

At min Sjæl af den store Digtets Ild gnistrede!
Al min Glands skulde ofres dig Oscar, liig
Bølgen, som Dagkongens funklende
Krone gjenviser.

Ogsaa Stjernen behager, Oscar! ei Himlen sin
blege Datter foragter, og Norriges
Fjeldkonger ynde den Kilde, som
nynner ved Foden.

Jeg en Fremalder seer, liig Havet, og Oscar som
Snekken høibarmet suse igjennem, og
Scandiens Ungdom som Skummet om
Søørnens Vinger.

Da mit hvinende Sværd dig følger som blaavinget
Maages Skrig: Inisthona forgjeves for
Ossians Æts Navne vil skjule sig
under sin Taage.

Mange Bølger om Iislands Snebryster bruse, og
Nor dem hører, liig Ynglingen Røst om sin
ranede Arv, som en Hingst, der ved
Hornklangen steiler.

Skjøndt mit Liv skulde roligt rinde — en Kilde i
Sagas Lunde — : naar Oscar sig reiser, da
skyder jeg frem som en hvidtandet
Bølge fra Dybet.

«Levvel Stella! fra dine mørkbrune Lokker jeg
flyer til Bannerets gyldne, til Bann'ret, vor
Oscars og Hæderens Brud i sin
purpurne Klædning.»

Brudens Leie er blodigt: Oscar dog flyer fra sin
Qvinde: — jeg skulde tøve? jeg glad med min
Blodstrøm vil fylde min Oscars det
seirende Hjulspor,

naar han iler i Kamp: en Borgerkrands vaier fra
Kronen: Norriges Jubel ham følger, som
Stormen en Snekke, og Sværdenes
graadige Bølger.

Ogsaa Egeløv klæder Skjoldet, min Oscar! og
Saga elsker det mere end Lauren, hvis
Blod vil dryppe, om Græstørv end
Valpladsen dækker.

Bjornstjerne
Bjornson (1832-1910):

SALME II

Ære det evige forår i livet,
som alting har skabt!
Opstandelsens morgen det mindste er givet,
kun former går tabt.
Slægt føder slægt,
stigende ævne den når;
art føder art
i millioner af år.
Verd'ner forgår og opstår.

Intet så småt, at ej finnes et mindre,
ingen kan se.
Intet så stort, at ej finnes et større
bortenfor det.
Krybet i jord,
bærge jo bygge det kan.
Støvet, som fo'r,
eller det skyllende sand
riger har grundlagt en gang.

Uendeligt alt, hvor det mindste og største
løber i ét.
Ingen skal skue det siste, – det første
ingen har sét.
Ordenens lov
bærer det alt i sin favn,
frugt og behov
føder hverandre; vort savn
møder det samlede gavn.

Evigheds afkom og frø er vi alle.
Tankerne har
rødder i slægternes morgen; de falle,
spørgsmål med svar,
fulle af sæd
over den evige grun;
derfor dig glæd,
at du en svindende stund
øgede evigheds arv.

Bland dig i livs-fryden, du, som fik være
blomst i dens vår,
nyde et døgn til det eviges ære
i menneske-kår;
yde din skærv
in til det eviges hværv,
liden og svag
ånde et eneste drag
in af den evige dag.

Trykt første gang i *Digte og sange*, 1880.

alt: kosmos, univers.
sæd: såkorn.

skærv: skjerv, liten skillemynt.
hværv: verv; oppdrag, oppgave.

Sigbjørn Obstfelder (1866-1900)

JEG SER

Jeg ser på den hvide himmel,
jeg ser på de gråblå skyer,
jeg ser på den blodige sol.

Dette er altså verden.
Dette er altså klodernes hjem.

En regndråbe!

Jeg ser på de høie huse,
jeg ser på de tusende vinduer,
jeg ser på det fjerne kirketårn.

Dette er altså jorden.
Dette er altså menneskenes hjem.

De gråblå skyer samler sig. Solen blev borte.

Jeg ser på de velklædte herrer,
jeg ser på de smilende damer,
jeg ser på de ludende heste.

Hvor de gråblå skyer blir tunge.

Jeg ser, jeg ser ...
Jeg er vist kommet på en feil klode!
Her er så underligt ...

Trykt første gang i *Digte*, 1893.

Kristofer Uppdal (1878-1961)
Fra Altarelden, 1920

Dansen

Det sit ein satan høgt på eit berg
og ser på eit skodespel.
Menneska dansar over ei stor slette.
Under den mjuke grøne grassvorden er mange fallgraver
med kvasse spjut rett upp.

Menneska dansar, til torva dett undan
og dei heng og spralar på spjut-odden.
Då lyr ein kaldskratt frå berget
- som ein døkk atterljom
av den glade låtten frå dei som dansar.

Men dansen går -
Alltid flyg nye syngjande fram dansesletta,
inn over fallgravene
og på spjut-oddane.

Og den glade låtten frå sletta
rullar kaldskrattande attende
frå satan på berget.

BYENS METAFYSIKK

Under rennestensristene,
under de skimlete murkjellere,
under lindealléenes fuktige røtter
og parkplenene:

Telefonkablenes nervefibre.
Gassledningenes hule blodårer.
Kloakker.

Fra østens skyhøie menneskealper,
fra vestens villafasader bak spirea
— de samme usynlige lenker av jern og kobber
binder oss sammen.

Ingen kan høre telefonkablenes knitrende liv.
Ingen kan høre gassledningenes syke hoste i avgrunnen.

Ingen kan høre kloakkene tordne med slam og stank
hundrede mil i mørke.

Byens jernkledde innvolder
arbeider.

Men oppe i dagen danser jo du med flammende
fotsåler over asfalten, og du har silke mot navlens
hvite øie og ny kåpe i solskinet.

Og oppe i lyset etsteds står jo jeg og ser hvordan
cigarettenes blå sjel flagrer som en kysk engel
gjennom kastanjeløvet mot det evige liv.

Fra Rolf Jacobsen: Fjord og jern (1933)

Halldis Moren Vesås :

No plantar kvinna –

No plantar kvinna i verda eit tre.
På kne liksom ein som bed
ligg ho blant restene etter dei mange
som stormen har brote ned.
På ny må ho prøve, om ein gang eitt
får vekse seg stort i fred.

Ho opnar molda og reier eit rom
for føtene, fine som hår,
så dei kan få feste og finne ned
dit livsens straumar går.
Plante eit tre er å bygge ein veg
fram gjennom mange år.

Ein draum om det fullvaksne treet
står som ein kvelving bjart
av blomar og lauv over kvinna,
som klappar så fast og vårt
mold inntil røter, og vonfull tel
kvar knupp som skal breste snart.

Da dirrar treet, og handa som held det,
og grunnen der det er fest.
Kva er det? Skalet kring kjerna
av mørke i djupet, som brest?

Ho set dei utspilte hender mot molda
som ville ho tvinge til ro
den trugande dirring. A jord, ver still,
ver still, så mitt tre får gro!

Fra Treet (1947)

Gunnar Hofmo (1921-1995)

FRA EN ANNEN VIRKELIGHET ...

Syk blir en av ropet om virkelighet.
Altfor nær var jeg tingene,
slik at jeg brant meg igjennom
og står på den andre siden av dem,
der lyset ikke er skilt fra mørket,
der ingen grenser er satt,
bare en stillhet som kaster meg ut i universet av ensomhet,
å av uhelbredelig ensomhet.
Se, jeg svaler min hånd i kjølig gress:
Det er vel virkelighet,
det er vel virkelighet nok for dine øyne,
men jeg er på den andre siden
hvor gresstrå er kimende klokker av sorg og bitter forventning.
Jeg holder et menneskes hånd,
ser inn i et menneskes øyne,
men jeg er på den andre siden
der mennesket er en tåke av ensomhet og angst.
Å, om jeg var en sten
som kunne rumme denne tomhetens tyngde,
om jeg var en stjerne
som kunne drikke denne tomhetens smerte,
men jeg er et menneske kastet ut i grenselandet,
og stillheten hører jeg bruse,
stillheten hører jeg rope
fra dypere verdner enn denne.

Fra *Fra en annen virkelighet*, 1948.

Astrid Tollefsen (1897-1973)

GATENE, GATENE ...

Gatene, gatene venter,
de åpner seg når jeg kommer,
legger mitt hjerte ned
i et mønster av sten,
presser det hardt så det ikke
kan banke, men bare sitre svakt
når noe tungt
kjører over.

Fra Sang ved veikrysset (1952)

Paal Brøtke (1923-1993)

Som i en kinosal, men uten
at jeg selv vet hvordan jeg er kommet
hit, og midt under forestillingen
Hva handler det om? hysj
Men hva heter filmen? hysj
Og kontrolløren lyser, myser på meg
med en skjermet lommelykt
Hvorfor setter De Dem ikke? Hva med
disse kuffertene?
De er mine. Hysj, han skubber til meg
har De drukket? Hold Dem
rolig, ellers må De gå igjen

Og fjernt et minne om at engang
protesterte? skrek jeg ikke? trampet i
Jeg husker ikke, snubler bare oppover
i trappetrinn med tall som lyser
grønt mot Exit (rødt)
og redd. Fra lerretet bak meg
stemmene, metallisk ropert-brølende
det hvisker som fra hvinende vinsjer
og et gravmørke omkring meg
bare hodene såvidt, så hvite over
benkeryggene, og når jeg snakker til dem
Hysj! så ut med Dem
på hodet gjennom døren, ut
men bare inn i en kinosal, nøyaktig
maken, og den samme filmen
Kjører de den forlengs eller baklengs
Hysj. Og kontrolløren og det hele om
igjen, opp trappene
ut igjen, men alltid bare inn igjen

Fra Det skjeve smil i rosa (1965)

Jan Eirik Vold (1939-)

KULTURUKE

ulturkuke
tulkuruke
ultkuruke
ukturulke
tlukuruke
ukturkule
urtukulke
turlukuke
kulrukute
ultrukuke
kuleturuk
ruletukuk
tulekukur
luretukuk
kukuterul
ruktukule
lurekuktu
luekuktur
kutlukure
rukletuku
tuklekuru
urukekult
kuruketul

Fra kyhelipi, 1969.

høyresida, for slike tidsfenomen den selv tror seg hevet over.
Prisen ble delt ut for annen gang. I fjor gikk den til den av Poul Borum oppdagede lyriker Arnold Eidslott, en kristen modernist. Kan man allerede nå avlese en viss litterær smak som prisjuryen vil borge for? La oss da ikke glemme, at litterær smak er noe som har med «ideologi» å gjøre. Og at ordet «modernist» har felles etymologisk rot med ordet «mote».

Enhver litterær prisutnevning er litteraturpolitikk — så langt er alt greit. Det ugrette begynner når en prisjury offentlig anser seg som representanter for såkalt tidløse verdier og et a-ideologisk litteratursyn.

Et skår i gleden for Astrid Hjertenæs Andersen. Hun hadde fortjent en pokal som var hel.

Ny Tid 1.12.1984

for Erik Vold:

Ad lib: Det moderne dikt i Norge

Det moderne dikt kom lenge til å lide en ublid skjebne i Norge. Vi hadde Sigbjørn Obstfelder (1866-1900), foregangsmann for den lyriske modernismen ikke bare i vårt land men i hele Norden, men han rakk bare å skrive én diktsamling, som snart ble parodiert. Et lite antall utøvere av frie vers fantes på 1890-tallet, men Obstfelder var alene om å dyrke det nye og friere diktspråk fullt og helt. For de fleste andre utøvere ble det et stadium på veien, ja kanskje snarest et begynnende blindspor — før de gikk over til å skrive rimede vers — her kan nevnes Vilhelm Krag, Gabriel Scott, Sven Moren og andre som flyktig var innom det frie vers. Noen umiddelbar etterfølger fikk Obstfelder i Norge ikke.

Tvertimot, i årene etter den nasjonale løsrivelse i 1905 stod nettopp den generasjon lyrikere fram som kom til å prege norsk lyrikk for årtier fremover — Olaf Bull (debut 1909), Herman Wildenvey (debut 1907), Arnulf Øverland (debut 1911), Tore Ørjasæter (debut 1908), Olav Nygard (debut 1913), Olav Aukrust (debut 1916) — den solide hovedtrupp av rimende poeter som søkte et formmønster i klassiske strofer dyrket lenge før Obstfelders tid.

musikk og maleri mer enn politikk og agitasjon. Men hvorfor plassere henne i opposisjon til «tidens mange motebetonte ideologier»? Leseren må spørre: Hvilke ideologier? Marxismen, anarkismen, aftenpostismen? Kvinnekampen, mannskampen? Kristendommen, zenbuddhismen? De er trolig «ideologier» alle sammen. Hvilke er «motebetonte»? Hva vil det si, litterært sett, å være «å la møde»? — kontra det å ikke skulle være det?

Astrid Hjertenæs Andersen er en av våre fineste modernister. Astrid Hjertenæs Andersen har skrevet dikt som ideologisk klart faller innenfor «kvinnekampen» — f.eks. «Kvinnen og øglen» (1945, et anti-Vigeland-dikt); «Kvinnen og dansen» (1955, åpningslinje: «Hvorfor lot de meg ikke danse!»); «Liten grå dame i fiolett» (1972, om de gamle kvinners verdighet: «Hun bortviser alle tanter. Puter og sjal. Vennligst./Hun legger kabal. Åpenlyst./Hun drikker sin vingårds vin uten å be om unnskyldning.»). Astrid Hjertenæs Andersen har skrevet dikt som klart faller innenfor hva man kan kalle «grasrot-ideologien», i deres forsvar for småfolket, f.eks. den gammeldage brevberer: «Postbud nr. Y var i rute./Før de grønne postkassers tid/hørte jeg postveskedunket/mot trappegelderet./Støvet danset i solstripen/fra de fiolblå glassruter./Fra fem trapper ned/kom en plystring av Leise/flehen meine Lieder./.../Alle tegn for sunnhet og motstand/bar han på jakken./.../Kan noen misforstå solen?», skrev Astrid Hjertenæs Andersen i 1972, samme år som hun også publiserte et utvetydig anti-EEC-dikt, som vender «tommelen ned» og står «som en soleklar motstand i luften»:

Endelig komme til klarhet, GA lansjemed Åkræne.
Vite hvor landet ligger, GA sine egne veier.
Barnålveteiene. Vandreveiene. Kongleveiene.
Som løper grassat gjennom søylegran-skogene.
Ri sin angst og sitt sinne av.
Stå ansikt til ansikt med stillheten.

Leseren må spørre seg: EEC-kampen, skal den også oppfattes som en av «tidens mange motebetonte ideologier»?

Det ligger en grov fornærmelse i prisjuryens motivering 1) mot prisvinneren, hvis ideologiske forankring og poetiske helhetssynn de forbiser, 2) mot den person prisen er til minne om, ved å legge en litteraturpolemisk vinkling til grunn for juryavgjørelse. Punkt 1) er pinlig og flaut. Punkt 2) er pinlig og uintelligent: enhver sosiolog kunne ha fortalt juryen at «ubundet» av rådende ideologier er ingen. Og ordet «motebetont» er som kjent et derogativ fra

for Erik Vold: Poetisk praksis (1990)

Vel fantes det en Obstfelder-affinitet f.eks. hos den tidlige Øverland, men den var ikke ledsaget av noen vilje til å følge forgjengerens formspråk. Snarere ble lyrikk i fast metrisk form under hele 1910- og 1920-tallet så dominerende, at det kunne synes som Obstfelders vei var en blindvei.

Men bare i Norge. Det store modernistiske gjennombrudd for lyrikkens friere form tidfestes i vestlig sammenheng gjerne til årene rundt 1910-1915, da en rekke nye retninger vokste frem: imagismen, ekspresjonismen, senere dadaismen og surrealismen — bevegelser som ikke kom til å bli introdusert i Norge før lenge, lenge etterpå. Dette kan synes merkelig, for også vis-à-vis våre skandinaviske naboland er dette avstikkende. Frie vers kom til Finland rundt 1920, med de finlandssvenske poetene Edith Södergran, Elmer Diktonius, Gunnar Björling, Rabbe Enckell, Henry Parland m.fl. I Sverige var Vilhelm Ekelund en Obstfelder-lærling allerede på 1890-tallet, rundt 1915 kommer Pär Lagerkvist med sin ekspresjonistiske ångest-diktning, rundt 1930 skrives det moderne lyrikk i Sverige av Artur Lundkvist, Gunnar Ekelöf, Harry Martinson o.a., samtidig med at franske surrealistiske, amerikanske vitalistiske og tyske ekspresjonistiske introduseres, samt de engelsk-språklige høvdingene T.S. Eliot og Ezra Pound. I Danmark regner man 1940-tallet som det frie vers' gjennombruddstid, selv om Johannes V. Jensen rundt 1900, Tom Christensen rundt 1920, Jens August Schade rundt 1930 var tidligere ute — kretsen rundt tidsskriftet *Heretica* (Erik Knudsen, Thorkild Bjørnvig, Paul la Cour, Ole Wivel, Ole Sarvig o.a.) utøvet og introduserte og reflekterte over frie vers.

I Norge ble poetene, de aller aller fleste av dem, ved med å rime og passe takten, til utøver på 1930-tallet. Den ene store som ikke gjorde det alene, var Kristofer Uppdal (1878-1961), kanskje mest kjent som opphavsmann til 10-bindets romanverket *Dansen gjennom skuggeløst* (1910-1924), om norsk proletarliv og gryende arbeiderrørle fra 1885 til 1920, men også kjent som sonettemaker («Haaløyske sonetter») og sterk poet i bunden form («Isberget»). I tillegg til dette er han altså den ene store utøver av frie vers på norsk mellom Obstfelder og 1930-tallet, vers antagelig inspirert av møtet med tysk ekspresjonistisk lyrikk, fra Uppdals opphold 1913-14 bl.a. i Berlin, med merkelig livsbejublende («Bloddropetralle»), undergangspregede («Sauros-skratt»), demonisk fargede («I svartnatta») visjoner av menneskets lodd i en rastløs tid. Men også sterkt inspirerte framtidsvyer på arbeiderstandens vegne, i en fri rapsodisk form à la Walt Whitman, som i det

mechtig sosiale «Songen um railaren». Uppdal hadde sin store poetiske raptus i årene 1918-1924, og kan således gjøre gjeldende at Edith Södergran i Finland ikke var alene om å bringe den tyske ekspresjonismen til Norden i sterk og gyldig form.

Men disse diktene til Uppdal ble ikke verdsatt etter fortjeneste. Personlige ulykker kom også til å ramme dikteren, sjukdom og dødsfall i familien, selv ble han sendt på asyl og var der i 3 år. Da han kom ut fra Gaustad rundt 1930 hadde hans nyskapende lyriske evne fått en knekk — hans dikt fra nå av kom til å bli enhessøkende omkring den store visdomssøker, som samler sine vyer i bindsterke verk, med kulminasjon i den 1200-siders trilogien *Kulten* (1947). Fine enkelpartier fins stadig, men den pulserende bloddropetralen er gått over til å bli vismanns-utsagn på inntrønderisk dialekt, vrange å ta til seg, selv for garvede lesere.

Det ser ut til at det litterære Norge først på 1960-1970-tallet kom til å fatte storheten i Uppdals beste lyriske ting i fri form. Blant hovedstads-intelligentsiaen ble Uppdal muligens ansett som en sær bygdeskriver (Helge Krog f.eks. — intelligent og belest — stod uforstående til Uppdal), av sine nynorsk-brødre fikk han heller ikke noen medkjemper for den rimfrie diktning, kanskje med unntak av Henrik Rytter, som synes å ha lært mye fra Uppdal. Men Rytter skrev ikke dikt mellom 1928 og 1950.

Det fantes nok dem som beundret Uppdal, men det var på avstand. Ikke før Olav H. Hauge, 30 år yngre, kom det noen man kunne kalle Uppdal-elev i norsk lyrikk. Tankevekkende er det kanskje, når forbindelseslinjer over generasjonene skal trekkes, at nettopp Obstfelder er en av Uppdals helt store inspirasjonskilder, mannen med stjerneklukkene, «denne stjerneklukke som berre ein einaste gong har søkt seg ned i norsk diktning i vår tusund år gamle bokheim», som Uppdal begeistret skriver. Man forestiller seg at diktet «Stjerne-klokkur» av Uppdal nettopp har vært skrevet med den store forgienger i tankene.

Dersom Obstfelder rundt 1890 og Uppdal rundt 1920 angir modernismens to første fremstøt mot Norges vrangvillige kyster, så er 1930-tallet perioden for det tredje fremstøt, som denne gang svakt kan sies å anta karakteren av en «bølge», også i dette tiår samlet om ett sentralt navn: Rolf Jacobsen, som med sine to samlinger 1933 og 1935 etablerte en fri form som særlig hvilte i tillit til det poetiske *bildets* gjennomslagskraft:

Siden det er diktets ytre form som skal være et slags anstøtsstren for lyrikk-essensen for tiden, får jeg også bekjentgjøre i tide at jeg i regelen foretrekker å bruke

ord-billedet og stavelsesrytmen som virkemiddel istedenfor den tilvante metrik og enderimet. Det har av og til forbauset mig at denne dikt-formen for mange står som noe nytt og uvant. For sannheten er jo at billed-diktet ikke bare har en like gammel tradisjon som det metriske, men en meget eldre. Noe som burde være velkjent nok i et land hvis litteratur faktisk begynner med et nesten modernistisk billed-dikt — Eddaens «Voluspå».

Dette er utsagn Jacobsen leverer i 1958, et godt stykke ut i det man kunne kalle «den fjerde bølges epoke», som tar til rundt 1950, med Gunvor Hofmo, Gunnar Reiss-Andersen, Paal Brekke som sentrale navn blant et dusintall flere. Nå kommer den norske etterkrigsmodernisme på bred front, der Hofmos to første bøker i 1946 og 1948 er sentrale, samt året 1949, da Reiss-Andersen, den landskjente dikterhøvding og krigspatriot går hen og blir noe så u hørt som modernist, med samlingen *Prinsen av Isola*, samt at Paal Brekke fra en yngre generasjon gir ut sin første modernistisk komponerte diktsyklus *Skyggefektning* og samme år oversetter T.S. Eliots *The Waste Land* til norsk. Ernst Orvil, Tarjei Vesaas, Astrid Tollefsen fra en eldre generasjon, Hans Børli, Carl Keilhau, Astrid Hjertenæs Andersen fra en yngre generasjon er lyrikere som også står fram med frie vers på denne tiden.

Denne femtital/modernismen må sies å være den bølge som angir et større gjennombrudd for den lyriske modernisme i Norge — ett tiår senere enn i Danmark, to tiår senere enn i Sverige, tre tiår senere enn i Finland, fem tiår senere enn i London, Berlin, Paris, Roma, New York. Fantastisk er det kanskje nettopp derfor at Norge trolig blir det land i Norden der modernismen vekker størst motstand, med dikterhøvding Arnulf Øverland på foredragsturne *mot de frie former*: «Man må gjerne skrive vers i frie former. Men da får man også finne en annen betegnelse for den enn diktning.»

Øverland, som forlangte klar tanke og klart språk i diktet, mente at modernistene gjorde det lett for seg, ved å skrive uforståelig, ved å oppgi formkravene, ved å dupere befolkningen. I etterhånd kan man kanskje si: Det fantes et arsenal av modernisme-klisjeer i omløp i en del av norsk 1950-tallsmodernisme som kunne kritiseres. En etterkrigsavmakt tok kanskje lett til faste vendinger om skjebnens nådeløshet og storbylivets tomhet. Men Øverland — og med ham mange andre av den nye diktningens motstandere — tok ikke modernismens pretensjoner på alvor — og dét var avgjørende: Modernismen ble mistenkeliggjort og latterliggjort. André Bjerke sa: «Modernismen er en råtten madrass». Parodi på den nye lyrikken kom 1948 i *Den bakvendte boken*, en fingert diktsamling kalt

«Grønn katarakt» — kanskje særlig var det Claes Gills sære bilder og høystemte patos som fikk gjennomgå. Øverland brukte sin plattform som aktet nasjonaldikter til å latterliggjøre diktformer han ikke umaket seg å lære kjenne. Dermed gikk han imot iallfall to av sin ungdoms helter: Obstfelder og Strindberg.

Et par Uppdal-ord kan her være på sin plass:

DET EIN TEK FARVEL MED

Det ein tek farvel med er ein hjarteleg mot.

Det nye held ein i høveleg avstand, og prøver det, innan ein slepper det inn til.

Vinn ein kunstnar full siger med det same, er han helst ikkje noko nytt, men eikvart ein tek farvel med.

Som modernismens femte bølge i Norge kan man rimeligvis angi den lyrikk som oppstod rundt midten av 1960-tallet, da en ny generasjon stod fram og gikk ut fra modernismens mål og midler på en selsagt måte. Dette var skrivere vokst opp under eller etter den annen verdenskrig, som under sine formende år hadde tilgang til moderne utenlandsk lyrikk — og som følte rimtradisjonen fra første halvdel av århundret som en fjern foreteelse: Det ble nesten aldri satt melodi til disse formfullendte diktene, hvorfor streve slik med å finne på rim? Kanskje kan jazzen som musikalsk kilde ha inspirert, ved sin respektløse og dynamiske måte å holde seg til tradisjonen på — og som et improvisatorisk alternativ til den klassiske musikkens ferdigskrevne partiturer?

I alle fall stod en hel rekke nye poeter frem i årene fra ca. 1965 og fremover, år som sammenfaller med «innkjøpsordningens epoke» — hvilket innebar at de økonomiske kår ved diktskrivningen forandret seg betraktelig til det bedre. Å skrive dikt ble et slags yrke, samtidig som stipendsystemet ble utbygget. Utgivelsen av lyrikken ekspanderte. Livsfølelsen forandret seg — man fikk noe man kunne kalle «den glade modernisme», som også den motte motstand og uforstand og parodiering. Men leserne ble fler. Frie vers ble gjengs vare. Moderne norsk lyrikk var nå fullt ajour med nabolandenes lyrikk. Allen Ginsbergs *Howl* kom på norsk 1968 — tolv år etter originalen i USA. Enzensbergers *Titanics undergang* kom på norsk 1984 — seks år etter originalen i Vest-Tyskland. Da T.S. Eliots *Det gylde landet* kom på norsk 1949, var det 27 år etter den engelske originalen.

Kate Næss (1938-1987)

RÅFILM

Hvorfor sitter hun natt etter natt
og grer håret
Hvorfor sender hun beskjed på beskjed
som kom de fra dronningen

Det er mange
lange korridorer frem til kongen
(Vi trenger ingen dronning, skriker regissøren
Bry dere ikke om meg, jeg er død, sier hun)

Hun ferge i tårekanaler
pløyer seg gjennom tepper av sne og mose
Nesen merker det føttene peker i riktig retning

Hun når frem til låsen
Kamufisert har hun funnet nøkkelhullet
to ganger låst

Hun vrir seg dobbelt
To ganger kode
Hun vranger innsiden ut
utsiden inn

(Jeg går inn i rollen, sier hun
Tro ikke du er noe, skriker regissøren)

Med filmens øyne og hurtighet
sleper hun seg gjennom negativenes mørke
Klipper og klipper de overfløydige bilder
setter saler og gemakker sammen
som et fingerferdig barn

Og nå: Endelig
der inne hvor håret når frem
til audiens
brede ordensbånd
og det ene glimt av fingre som mottar
og smuldrer beskjeden
(Gå, sier regissøren Hian må sove
Det er opprak i morgen)

Hun kommer tilbake som den dronning
som vekker ham natt etter natt med en bagatell

Hvordan kan hun sitte rolig og vite
Et sted i disse linjer
fikk hun en kam av gull

Men når du er framme ved det som rører deg
rører det deg ikkje
lenger

likevel er det alltid noe som vil
røre ved deg

I går stod du inneklemt i eit ord
nesten uten å kunne puste
I dag kan du kanskje seie det, og
i morgon vil det vere eit nesten umerkeleg
fateskifte i alt som blei sagt

Det ukjent mogelege i ditt liv
det kviler i deg
som ein positiv balanse du alltid
kan ta opp, og
utanfor stormaktene

det du snakkar mot, vil du likevel bli med
men på ein omvendt måte

og all bevegelse kan bli din eigen
om du går inn i den

Viss du seier at ting er så og så ille
har du ikkje sagt noe anna enn
at ting er så og så ille

Viss du seier at du er så og så undertrykt
så vil du sannsynlegvis lykkast
med akkurat det

Vil du bli ei undertrykt jente
skal du seie at du er ei undertrykt jente
du vil ganske enkelt bli tatt
på ordet

Komme utanfrå, komme innanfrå
har vi språk for det, har vi språk for undertryk-
kelsen
utanfrå, innanfrå?

Det kollektivt utsøkte og talte
kan du sakens halde opp som ein spegel, du
vil likevel ikkje ha gjenkjenning for meir
enn ditt liv, men
livet ditt kan gjenkjennast i mange
menneske, makter og masker
det er så

Du krymper ifra meg, blir så liten, så liten. Det holder nå!
Nedmontert

«Man kan ikke tro på det, kjærligheten eller bergartenes tidsmessige oppbygging»

*

Jeg ligner (vel snart) et du som kan si noe annet enn du

Skammen er ikke skam når den skrives

(– Stjel skammen min, skrift!)

skriv skammen inn i språket (Språket vil ikke ha den)

Jeg vil ikke utvikle meg

Sitte i en trassmonter, i skambur, være BEVEGELSEHEMMET, AVRENSET, INNESTENGT, HA BITTE LITEN, UNNSELIG,

HUNDET SKAMSKRIFT visuell skam, bare du ser det ikke

Overlatt til andres språk: feministenes, familieministrenes. Være morens ekko. Mannens.
Språket vil ikke utvikle meg

Skjule fornedrelsen, forelskelsen, ikke vise hvordan det egentlig står til, gå og holde seg,
holde igjen, holde sammen

tilgi meg selv, skal jeg det?

Tilpasse seg, som om jeg visste hva det var

Jeg gjennomskuer meg før jeg begynner, men må bli værende her, i hodet
Og eldes til et barn

Kjenne den!
denne følelsen!

den ligger der,

klar til å komme igjen

Det er ikke hver dag det bryter sammen

Hver dag må verden bygges på nytt, MEN DEN TRENGER IKKE DET!

Frå Ingrid Storholmen's Skamfulden. Grace land (2005)

Dyvind Rimbeseid (1966-), fra Solaris kornigert (2004)

WAT vul aig bli
om du ku kreip fra
din vorld til uss?
SKEIMFULL, aig trur, ven
du kommen vid diner imago
ovfr oren tiim, tecn, airlife,
all diner apocalyptsen
skreik-
mare. OR din beauti draum! NE
wi er. NE diner ideo! DER
aig lefr, i 14.6, wi arbeiden
onli vid oren nanofingren,
dei er oren total novledg, wi arbeiden
so litl, 30 minutes a dag. AIG seer an
miner fingren, part af organic 14.6,
men veike, dei er som seagrass ...
SO ku aig begg din vorld
begynning, start uss
up igen? KU det!
SKEIMFULL aig er. SO
wat
vul du bli
om wi ku kreip fra
uss til deg?

/
I natt dei i slammen
arbeidar, miner greipmaskinar,
dept undr bolgjerne
undr sidddybridgen,
self-organising repairing hydropipes
vid deirs simpl 8-funktionkroppar.
DEI er 123 stk., miner robot-
arbeidern. 123 x 8 x algoritm
er deirs breyn.

DEIRS kollektiven
breyn er abstract
og exist onli millom dei,
som millom A og B
or som millom ein odder human og aig
ven wi spiik.

DEI veit ne om
kverodder. DEI veit
ne om deirs total systmarbeid,
deirs Kooperationen.
DEI onli veit om seg self
og veit det onli i deirs intern, lukka feedback-
imago, ergo onli
som robot-existensen.

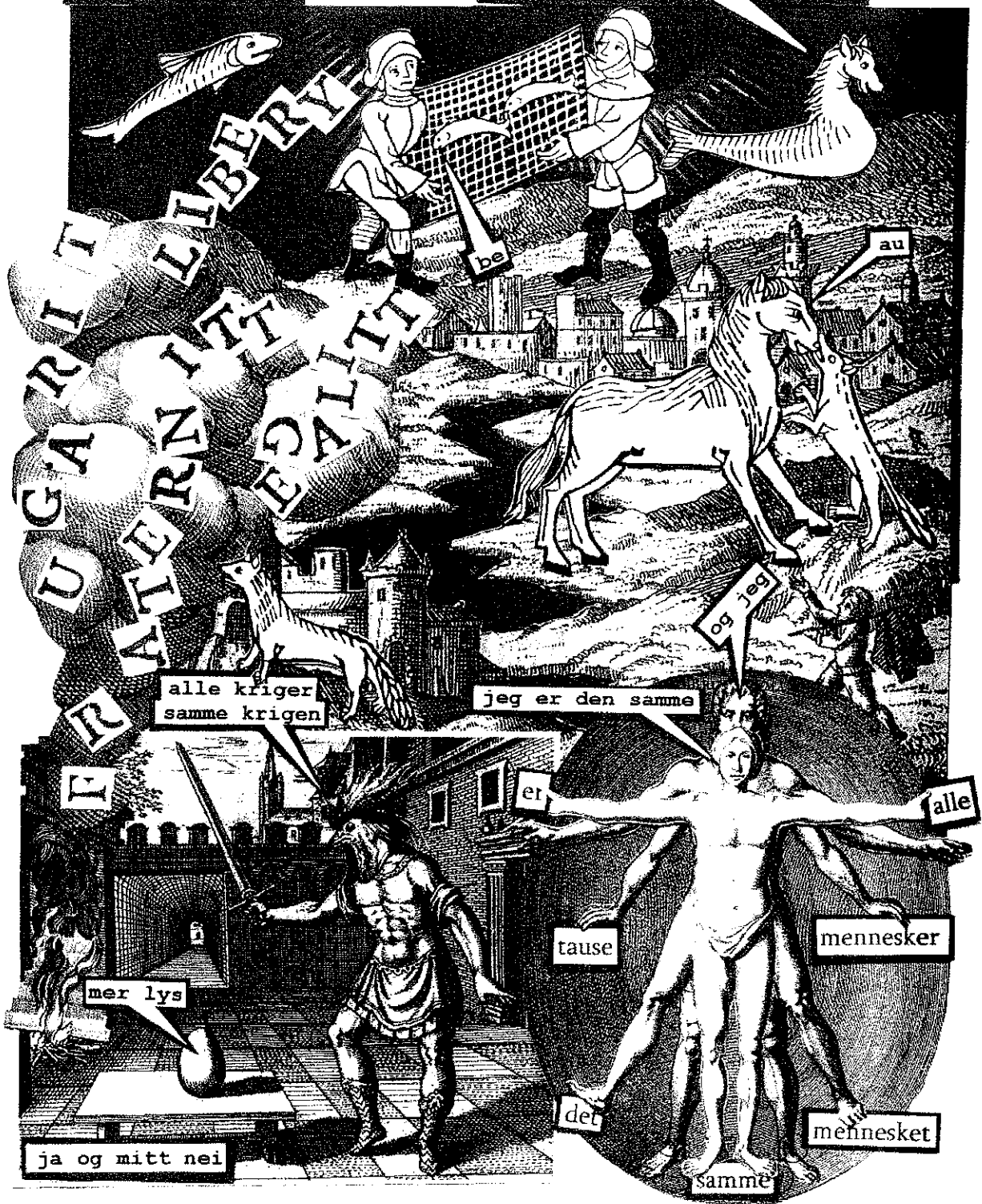
Cornelius Jakhelln : Galdesberg. Quadra Natura 1111 (Oslo 2008)

time turns
on its own axis
counts down the days
burn
ing suns
dirty jackets
in the abyssal whirl
sister comrade
sick
le smiles
the bread the ship
the oven is ready
dig through the work's
shin
ing shaft
finally lie
sweaty by the sea
the hammer falls
sys
tem uncreated

tiden dreier
om sin egen akse
teller ned dagene
syd
ende soler
skitne jakker
i slukets virvel
søster kamerat
sigg
en smiler
brødet skipet
ovnen står klar
grav arbeidets
lys
ende sjakt
endeelig ligge
svette ved havet
hammeren faller
sys
temet avskapt

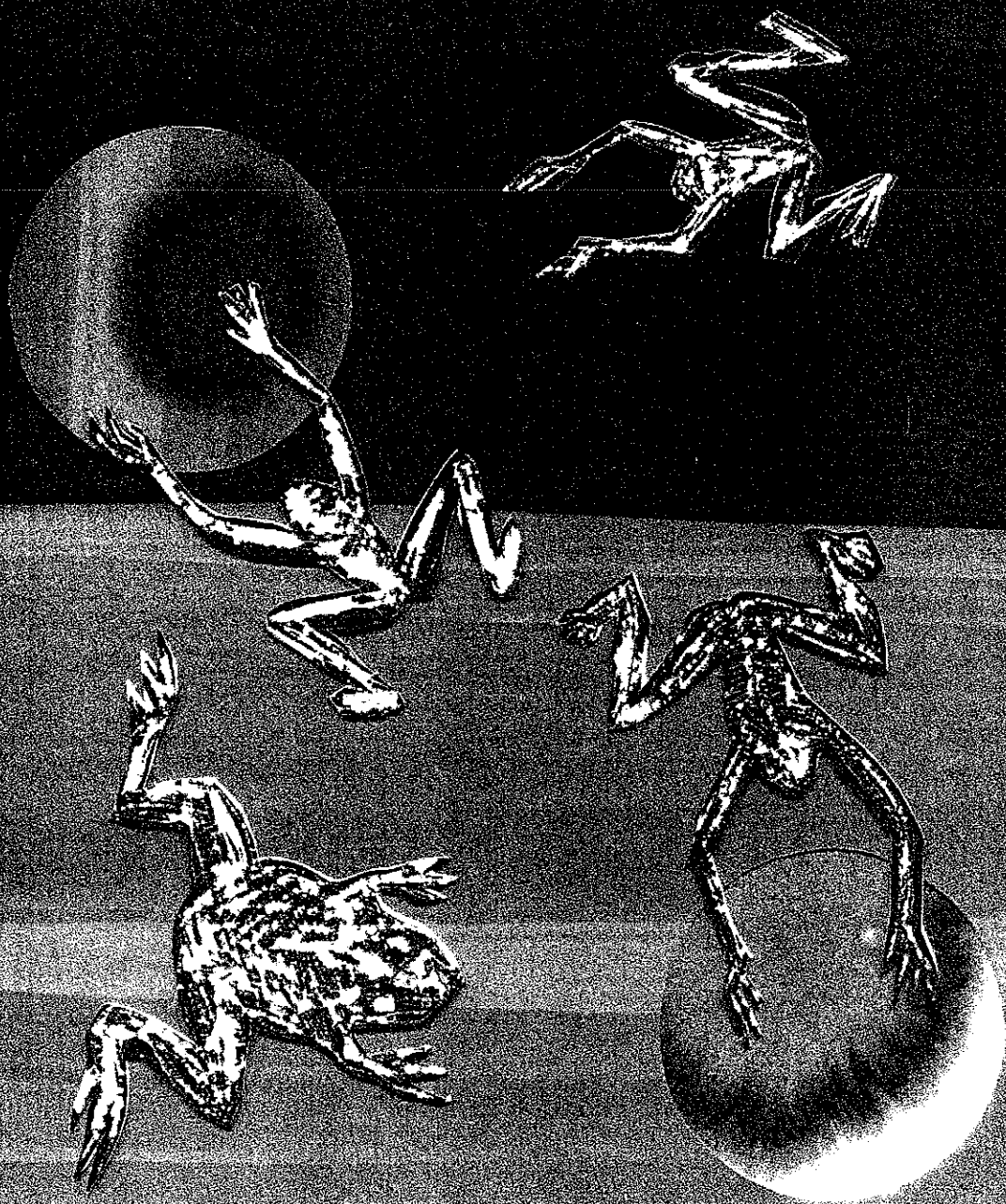
vi reiser fra by til by

alle byene er den samme byen



Fra Gunnar Wærness : Bli verden (2007)

vi har snart brukt alle ordene vi kan



her møtes vi

og det vi har sagt

det blir mellom oss